

Voorpagina

bij de foto: De Bond van Gereformeerde Meisjesverenigingen in Nederland van de Gereformeerde Kerken dankt haar bestaan aan het initiatief van H.S.S. Kuiper (1870-1933), de oudste dochter van Abraham Kuiper. De foto van mw. Kuiper is onderdeel van het archief van de meisjesbond [LEES VERDER OP PAGINA 6]

Nr. 11, december 1999

IN DIT NUMMER:

kerkelijke archieven in Zuid-Afrika
geloof en emigratie
vrijwilligers gevraagd

Titel (zie vorige nummers)

Pagina een

Logo

Colofon

...adcetera is een uitgave van het Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Broederweg 16, 8261 GT Kampen. Telefoon: 038-3331688; Fax: 038-333189; E-mail: adcgkv@wxs.nl; Druk: drukkerij De Bunschoter, Bunschoten-Spakenburg; Ontwerp: Peter Dees, Zwolle.

Redactioneel

Op de grens van een millennium krijgt het besef dat wij ons geloof delen met alle heiligen een bijzondere dimensie. Tweeduizend jaar christendom liggen achter ons: zelfs aan de opbloei van de gereformeerde traditie in ons land tussen 1830 en 1980 twifelen we inmiddels? Was het niet een vergissing, dat iemand uit die tijd zei, dat het een diep geluk was gereformeerd te zijn? En als een bloeitijd, die wij nog min of meer kennen, al zo tegenvalt, hoe staat het dan met die hoog aangeschreven reformatietijd van de zestiende eeuw?

Bloei en verval zijn betrekkelijk. Het besef dat niet alles goud is wat er blinkt en verval niet definitief is, lucht misschien op, maar houvast geeft eerst het inzicht dat niet de geschiedenis van de vorigen, maar hun geloof de heiligen deed voortgaan; het christelijke geloof, dat de geschiedenis in tijden van licht en in tijden van donker de weg van God is naar Zijn rijk, millennium uit, millennium in.

Pagina twee e.v.

Tijdens een bezoek aan Zuid-Afrika in oktober bezocht de directeur van het ADC ook de archiefbewaarpplaatsen van de Gereformeerde ('Dopper') Kerk te Potchefstroom en van de Nederduitse Gereformeerde Kerk van Oranje Vrijstaat te Bloemfontein.

Kerkelijke archieven in Zuid-Afrika

Anders dan op het ADC zag ik in de kelders te Potchefstroom ook de lokale archieven van alle Gereformeerde Kerken in Zuid-Afrika keurig op alfabet gerangschikt, evenzo in de archiefbewaarpplaats van de nederduits gereformeerden te Bloemfontein. De inhoud van de archieven was te Bloemfontein zelfs via een database toegankelijk. Eenzelfde centralisatie in het archiefbeheer trof ik ook aan in de Reformed Church en de Christian Reformed Church in de Verenigde Staten. Vanuit een oogpunt van systematiek is hier wat voor te zeggen, maar dat argument is niet doorslaggevend. Bizar is immers dat het archief van bijvoorbeeld de Gereformeerde Kerk te Paarl in de Kaapprovincie duidenden kilometers noordelijker bewaard wordt. Hoewel het kleine Nederland zich beter leent voor gecentraliseerd archiefbeheer dan Zuid-Afrika, hebben wij er toch voor gekozen de archieven van plaatselijke kerken te bewaren bij de kerk zelf, of bij het archief van de burgerlijke gemeente of de regio; de SoW-kerken doen evenzo. In de eerste plaats is zo de kans groter dat er een levend contact blijft tussen de archiefvormer (de kerk) en het archief, en in de tweede plaats wordt het archief dan bewaard in zijn historische omgeving.

De Nederlandse archiefzorg is over het algemeen moderner: dat blijkt uit het gebruik van zuurvrije dozen (in Zuid-Afrika een duur importprodukt), maar vooral uit de infrastructuur. Het ADC functioneert in een kerkelijke archiefwereld, met andere instellingen, overlegorganen en moderne faciliteiten: internet, websites, nieuwsbrieven, die op haar beurt nauw is verbonden met de algemene archiefwereld en met de academische wereld van onderwijs en onderzoek. In Zuid-Afrika staat de kerkelijke archiefzorg op zichzelf, los van de overige archiefzorg en los van onderzoek en onderwijs.

Wat dat betreft is het archief van de Gereformeerde Kerk te Potchefstroom illustratief. Op deze archiefbewaarpplaats is veel te danken aan de parttime-archivaris Joke Botha (met een vrijwilligster), die – zonder archiefopleiding of deskundige ondersteuning - het wiel van de archiefordening zelf heeft moeten uitvinden. Zij ordent archieven in een ruimte zonder

daglicht en bij een temperatuur van minder dan vijftien graden, zonder computer, gewoon met bloknoot en potlood! Zij verricht haar werk zonder enig verband met andere archiefinstellingen, een planmatige opzet van het archiefbeheer ontbreekt en de archiefwereld functioneert niet in verband met onderwijs en onderzoek.

Ver van Zuid-Afrika kan het ADC alleen advies verlenen en bemoedigen – en soms concreet helpen: Die Vrye Gereformeerde Kerk te Pretoria bestaat in 2000 vijftig jaar en voor het onderzoek naar de Nederlandse zijde van de ontstaansgeschiedenis van deze emigrantenkerk is de afgelopen zomer op het ADC onderzoek verricht.

Geloof en emigratie

Op 29 oktober hield het ADC in samenwerking met de Vereniging van Christen-Historici (VCH) een goed bezochte studiedag over 'Geloof en emigratie'. Dr. Hans Krabbendam, verbonden aan het Roosevelt Study Center te Middelburg, gaf twee aansluitende lezingen over misverstanden inzake de Nederlandse emigratie naar de Verenigde Staten in de negentiende eeuw. Eén misverstand is dat het een enorme emigrantenstroom betrof, hoofdzakelijk gereformeerden. De spreker toonde aan dat Nederlandse emigranten evenzeer naar Europese landen als naar de Verenigde Staten trokken en dat de Nederlandse instroom in de VS verhoudingsgewijs gering was. Wel is het zo dat relatief veel afgescheiden Nederlanders emigreerden, maar ook hier dient men te waken voor vertekening: 90 procent van de afgescheidenen emigreerde niet en de aandacht in de geschiedschrijving voor de groepsemigratie van afgescheidenen is overmatig geweest.

Een tweede misverstand is, dat velen vanwege de vervolgingen en discriminatie emigreerden. De vervolging van de afgescheidenen eindigde echter in 1841, vijf jaar voor de emigratiestroom op gang kwam. Sociale en economische redenen lijken evenmin doorslaggevend voor de afgescheidenen: zij vormde een relatief welvarende groep emigranten.

Een derde misverstand is dat emigranten beducht waren voor kerkelijke of maatschappelijke vernieuwing. Maar wat opvalt is juist dat emigranten vaak internationaal waren georiënteerd en aangetrokken werden tot de Verenigde Staten vanwege de moderne scheiding tussen kerk en staat.

Antropologe drs. Emma Timmerman-de Rooter hield vervolgens een lezing over de relatie tussen het geloof en de werkeethiek in Zeeland, Michigan. Tijdens een verblijf in Zeeland, een dorp met ongeveer 6500 inwoners en een bedrijventerrein waar 15000 mensen werken, trachtte zij in gesprekken te achterhalen wat het betekende dat Zeelanders hun harde werken in verband brachten met hun geloof. Zij concludeerde dat het verband deels beruiste op traditie, deels op geloof. Haar lezing bracht het dagelijks leven van de gewone Amerikaan dichtbij.

BNPP: vrijwilligers gevraagd

Op 5 november kwamen op het ADC medewerkers bijeen van het project Bibliografie van Nederlandse Protestantse Periodieken (BNPP). Deze onderzoekers van protestantse bladen hebben jaarlijks een bijeenkomst op één van hun werklokalen. Ditmaal was het ADC aan de beurt. Drs. J. van Gelderen, docent kerkgeschiedenis aan de Theologische Universiteit te Kampen (Oudestraat) hield voor hen en andere belangstellenden een voordracht over Kampen als uitgeverijstad. Het accent in zijn betoog lag op de christelijke uitgeverijen Ph. Zalsman en J.H. Kok en de periodieken in hun fonds. De onderzoekers vernamen iets van uitgeverijzide over de door hun onderzochte bladen: van *De Bazuin*, via het *Diaconaal Correspondentieblad* tot *Bij de Tijd*. Van Gelderen zette uiteen, dat de uitgeverij deze periodieken vaak niet alleen uitgaven om het economisch gewin - dat was er lang niet altijd - maar tevens uit ideële overwegingen.

Ter toelichting op het BNPP-project zij gezegd, dat het poogt een beschrijving te geven van de ruim drieduizend protestantse bladen, die sinds 1800 in ons land zijn verschenen. Zo'n beschrijving omvat verschillende onderdelen: de titel, de redactie en de medewerkers, de oplage, de uitgever, etc. Om dit zo nauwkeurig mogelijk te doen moet van een tijdschrift of krant elk nummer worden onderzocht. Dit is een arbeidsintensief werk, dat wordt uitgevoerd door ongeveer 25 enthousiaste vrijwilligers, mensen die een band hebben met het protestantisme, secuur kunnen werken en uithoudingsvermogen bezitten.

De projectleiding is altijd op zoek naar nieuwe medewerkers, die in een bibliotheek op archiefbewaarpplaats in hun omgeving periodieken zouden willen beschrijven. Iets voor u, of voor uw kennis? Neem contact op met het ADC of raadpleeg de BNPP-site:

www.vu.nl/hdc/bnpp.

Schooldag

Op de schooldag van 29 september trok het ADC veel publiek met de tentoonstelling 'Oude bekenden'. Onder de schenkingen aan het ADC bevinden zich ook vaak fotoboeken en losse foto's. Dat zijn soms familiekiekjes, maar ook vaak foto's van momenten en personen uit het gereformeerde leven van vroeger dagen. Voor veel bezoekers waren de fotoboeken en fotowanden aanleiding voor het ophalen van herinneringen, of voor verbazing over de zo veelszins andere wereld op de kiekjes. Het ADC heeft veel foto's, maar er moeten er nog veel meer zijn. Mocht u nog foto's hebben van toogdagen, sprekers, etc., dan houdt het ADC zich graag aanbevolen.

Archieven

In het afgelopen halfjaar zijn de volgende archieven en verzamelingen ontvangen en/of bewerkt:

¶ *Archief van de Gereformeerde Kerk te Kralingen, 1944-1972*

Dit archief is in bewaring gegeven door de Gereformeerde Kerk van Rotterdam-Oost. Zoals bekend is het beleid van het ADC dat plaatselijke kerken hun archieven lokaal (laten) bewaren. In dit geval is echter een uitzondering gemaakt, omdat dit archief veel stukken bevat over de zgn. kwestie-Kralingen, die niet alleen plaatselijk en classicaal heeft gespeeld, maar ook provinciaal en landelijk, èn omdat het een afgesloten deel vormde binnen het archief van Rotterdam-Oost. In het kader van zijn doctoraalstudie aan de Theologische Universiteit te Kampen bestudeert ds. F. Bijzet te Emmen de kwestie-Kralingen.

Bijzonder in dit archief is de aaneengesloten reeks notulenboeken van de jongelingsvereniging De Zaaier, waarvan het oudste dateert van 1892. Wel zijn twee notulenboeken uit het begin van deze eeuw aangetast door schimmel, maar gepoogd de hierdoor ontstane schade te herstellen.

¶ *Archief inzake prof. dr. K. Schilder, 1929-1952*

Omdat dr. J.J.C. Dee zijn studie inzake prof. Schilder heeft stopgezet, heeft hij is het door hem gevormde archief met betrekking tot Schilder aan het ADC geschonken. Het gedeelte over de periode 1929-1952 is inmiddels overgedragen, op termijn volgt het overige materiaal.

¶ *Archief van de generale synode te Leusden*

Na de schorsing van de vergadering op 8 oktober 1999 heeft het ADC het archief van de generale synode naar Kampen overgebracht. Mw. drs. I. van der Lugt heeft het materiaal gecontroleerd op lacunes en inmiddels – omdat er nog geen acta zijn - diverse kerken met hun aanvragen van bepaalde besluitteksten kunnen dienen.

¶ *Archief van de zendingscommissie (Borneo, Nieuw-Guinea, Kawagit, Zaire) van de zendende kerk Spakenburg-Zuid, 1955-1990*

In de afgelopen periode is de inventarisatie van dit archief afgerond met het opstellen van een plaatsingslijst. Bij de stukken van de zendingscommissie van Spakenburg-Zuid bleken ook stukken gevoegd uit het archief van de Stichting Hulp Aan Verre Naasten, 1971-1977. Dit gedeelte wordt gevoegd bij de stukken van deze stichting die zich bevinden in het archief van de vereniging De Verre Naasten. Op het ADC waren reeds de zendingsarchieven van Spakenburg-Zuid en Rijnsburg aanwezig; ten aanzien van de overige zendingsarchieven wordt actie ondernomen.

¶ *Archief van de Jongensbond en van de Meisjesbond*

Deze twee archieven, belangrijk met het oog op de geschiedenis van het joudwerk, zijn in het afgelopen half jaar geïntariseerd door mw. drs. I. van der Lugt. Het materiaal dateert van na de oorlog en bevat materiaal, onder meer over de samenwerkingsmoeilijkheden tussen beide bonden, over methodiekkwesties en natuurlijk over de fusie in 1993. De archieven worden onderzocht door mw. drs. L. Gunnink te Oldehove, die een publicatie over de jeugdbonden voorbereidt.

¶ *Verzameling Vrijmakingsbrochures, 1939-1952*

In 1989 verscheen van de hand van drs. J. van Gelderen en drs. R.H. Veldman *Schisma 1944 in geschriften*, een bibliografie inzake de Vrijmakingsgeschiedenis van ruim 1300 titels. Op basis van deze bibliografie heeft Ariën van der Lugt te Elburg, in samenwerking met dhr. Ad Baaij te Kampen de Vrijmakingsbrochures uit het bezit van het ADC geïntariseerd. De brochures zijn met het bibliografie-nummer en een eigen volgnummer ingevoerd in de computer. De verzameling (die nog vrijwel wekelijks aangroeit) omvat ruim 800 titels uit de bibliografie en ook nog tientallen daarin ontbrekende titels.

¶ *Diversen: prof. dr. S. Greijdanus*

Ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van het Greijdanus-college heeft de dependance

van deze school in Meppel in december een tentoonstelling ingericht over prof. dr. S. Greijdanus, voornamelijk met stukken uit het door het ADC beheerde archief.

marge pagina zes

Kerstvakantie

In verband met de kerstvakantie is het ADC van maandag 20 december tot en met vrijdag 31 december 1999 gesloten. Vanaf maandag 3 januari 2000 bent u weer iedere werkdag van 9.00 tot 17.00 uur van harte welkom.

Adreswijziging

Wilt u een wijziging in het adres van het scribaat/archiefbeheer ook aan het ADC doorgeven? Dit geldt ook als er een (nieuwe) archiefbeheerder wordt aangesteld in de gemeente. Met die adreswijzigingen houden we ons bestand actueel en krijgt de juiste persoon ook de juiste informatie. Bij voorbaat dank voor uw medewerking.

Achterkant

Donateurs

De stichting ter ondersteuning van het Archief- en Documentatiecentrum is opgericht in 1997 om fondsen te werven ten behoeve van de activiteiten van het ADC. Uit deze fondsen worden studiedagen, congressen, tentoonstellingen en publicaties bekostigd.

Afgelopen jaar hebben we reeds velen als donateur mogen begroeten. Zij ontvingen de halfjaarlijkse nieuwsbrief, uitnodigingen voor de activiteiten van het ADC en 20 % korting op de uitgaven in de AD Chartasreeks.

Als ook u donateur wordt voor f 25,- of meer per jaar (aanmelding via bijgaande acceptgiro), kunt u de drie dit jaar verschenen delen van de AD Chartasreeks met korting verkrijgen: *Het Amersfoorts congres van 1948* van f 24,75 voor f 19,75; *Mijne reis naar Amerika* van f 17,90 voor f 14,50 en *Leven en werk van prof. dr. Seakle Greijdanus* van f 34,75 voor f 27,75.

Advertentie De Bunschoter